

Pogromul de la București **21 – 23 ianuarie 1944**

Radu Ioanid

La 10 ianuarie 1941, în ședința Consiliului de Miniștri reproșând ministrului de Interne, legionarul Mircea Petrovicescu, că nu a internat în lagăre, conform unui ordin prealabil, pe evreii intrați clandestin în România, Antonescu spunea «acum îți dau ordin categoric: băgați în lagăre pe toți jidanii intrați în țară clandestin, pentru că s-au apucat de comerț, de comunism, de tot felul de agitații»¹. O zi mai târziu, în ultimul Consiliu de Miniștri al Guvernului legionar, Antonescu se arăta vădit îngrijorat de dezastrul economic provocat de membrii Gărzii de Fier. «Se petrec lucruri groaznice pe toată suprafața țării. Țara este bolșevizată. Au intrat bolșevicii în Mișcarea Legionară. Astfel, la Brăila, s-au scos în timpul sărbătorilor toți jidanii – intelectuali, avocați, medici, rabini, tineri, bătrâni – fără nici o deosebire și fără nici o considerație și au fost puși la curățatul zăpezii în oraș. La Buzău, un rabin bătrân a fost scos la curățatul zăpezii. Sunt lucruri oribile care se petrec în țară. Se duc la prăvăliile jidanilor și iau fondul de comerț, distrugând astfel comerțul și creditul. În această situație ne vom pomeni peste două luni cu o catastrofă economică. Fabricile nu mai trimit materiale fabricate pentru că jidanii care au prăvălii nu mai cumpără marfă»².

Principalul motiv de îngrijorare al lui Antonescu era starea de dezastru economic pe care o introduseseră legionarii. Aceștia s-au folosit de puterea pe care o aveau în cadrul aparatului de stat în general și în cadrul celui polițienesc în special pentru a jefui. Întreg procesul de „românizare” nu a fost pentru cele mai multe dintre cadrele legiunii decât un pretext de jaf. Marea majoritate a fondului de comerț „preluat” de legionari a fost distrus în scurt timp el nemaiaivând deci nici un rol economic. Acest fenomen, accentuat la scară națională, a afectat serios economia românească. Și aici interesele lui Antonescu, militar antisemit, care urmărea lichidarea economică și numerică a evreilor în mod treptat și cu respectarea cadrului legal (creat de el) coincideau cu interesele Germaniei care, în perspectiva apropiată a războiului contra URSS, avea nevoie de o economie românească în stare de funcționare și nu de haos economic. În plus, pentru Germania, România reprezenta o importantă sursă de petrol.

Încă din 1935, petrolul românesc începe să reprezinte o preocupare pentru autoritățile de la Berlin. „În cursul verii anului 1938 situația se modifică din temelii și petrolul românesc devine una din problemele principale ale diplomației germane”³. De altfel, într-o scrisoare adresată la 8 august 1940 primului-ministru român Ion Gigurtu, Goering condiționa ameliorarea relațiilor româno-germane de mărirea livrărilor de petrol românesc către Germania⁴. Relațiile dintre Garda de Fier și Berlin nu au fost simple și liniare. Dacă NSDAP, SD și SS i-au sprijinit pe legionari, nu același lucru se poate spune despre Wilhelmstrasse, Ministerul Economiei sau OKW, care se temeau, pe bună dreptate, ca Garda de Fier, odată ajunsă la putere, să nu „dezorganizeze complet economia românească și în special economia petrolieră, perspectivă îngrozitoare în momentul în care se pune problema aprovizionării regulate și abundente cu petrol românesc»⁵. Mai era un factor care făcea să se încline, la Berlin, balanța în favoarea lui Antonescu: armata română care, în pofida unor simpatii nutrite de o parte dintre ofițerii superiori pentru Garda de Fier, nu era dominată de legionari. Relațiile încordate dintre legionari și Antonescu nu au scăpat Berlinului. Încă la 23 noiembrie 1940 într-o conversație pe care Sturdza, ministrul de Externe legionar, a avut-o cu omologul său german Ribbentrop, acesta din urmă afirma: «Nu fiți nerăbdători... Partidul-Armata; Armata-Partidul. Nu pierdeți din vedere aceste două elemente. Nu vă sfădiți niciodată cu armata, căci aveți tot atâta nevoie de ea, pe cât are ea nevoie de voi. Luați exemplu de la noi»⁶.

O zi mai târziu, Sturdza avea să primească același sfat de la feldmareșalul Keitel: «Dați-mi voie să vă dau un sfat: legați-vă de armată. Uitați-vă ce admirabil s-a făcut la noi întrepătrunderea între aceste două elemente: armata și național-socialismul. Azi nu mai formăm

decât un tot. Urmați exemplul nostru»⁷. La curent cu punctele de vedere formulate în cadrul acestor întrevederi, Antonescu a pus în relief vechile sale legături cu Codreanu și – implicit – ascendența sa asupra noii generații de legionari. În același timp, el a împiedicat pe Sturdza să participe la convorbirile sale cu Hitler.

La 14 ianuarie 1941 Ion Antonescu îl vizitează din nou pe Hitler care manifestă deplină înțelegere față de greutatea internă ale dictatorului român, spunându-i că «dificultatea de căpetenie provine din faptul că se găsesc întotdeauna elemente care nu-și dau seama că revoluția nu este o stare ce trebuie permanentizată, ci că ea trebuie urmată cât mai repede de o activitate constructivă». Continuându-și firul gândurilor, cancelarul își amintește cu oarecare vivacitate în glas «cum a fost silit, în urmă cu 6-7 ani, să înlătore elementele care nu înțelegeau acest lucru. Nu este exclus, a adăugat el, ca generalul Antonescu să fie obligat să procedeze la fel»⁸. La sfârșitul întrevederii, la întrebarea lui Antonescu „și ce faceți cu fanaticii?”, Hitler dă un răspuns fără echivoc: «Trebuie să te debarasezi de ei; există în fiecare mișcare militanți fanatici care își închipuie că, distrugând totul, își fac datoria... acești oameni trebuie împiedicați să facă rău»⁹.

E limpede că, în sprijinul acordat de Berlin lui Antonescu împotriva Gărzii de Fier au prevalat considerentele economice și militare asupra celor ideologice. Acest lucru reiese și din afirmațiile făcute la începutul lui Februarie 1941 de Neubacher, ministru însărcinat cu problemele economice în cadrul Ambasadei Germaniei la București, cu prilejul unei convorbiri cu Franklin Mott Gunther, ministrul SUA în capitala României. „Observând că tot ce se făcuse în domeniul «românizării» întreprinderilor trebuia anulat, (Neubacher) spunea: evreii trebuie să plece, dar ei vor fi lichidați treptat și în conformitate cu legile și regulamentele ce vor fi promulgate»¹⁰. La 18 ianuarie 1941 Ion Antonescu a desființat posturile de „comisari de românizare” de pe lângă întreprinderile comerciale și industriale. El aprecia că, prin aceste posturi, o „idee excepțională” fusese tradusă în practică în mod „dezastruos”.

Evident, măsura de desființare a „comisarilor de românizare” a fost considerată de conducerea „Gărzii de fier” ca un atac direct și fățiș împotriva puterii ei. După întoarcerea generalului Antonescu din Germania, tensiunea dintre acesta și Garda de Fier se accentuează, legionarii cerând deschis demiterea lui Antonescu și crearea unui guvern legionar „pur”, condus de Horia Sima. Împușcarea la București a maiorului german de aviație Doring, probabil de către un agent al Intelligence-Service-ului britanic, a fost folosită de ambele părți ca pretext pentru declanșarea ostilităților. La 20 ianuarie 1941, Ion Antonescu demite pe titularul Ministerului de Interne, generalul Petrovicescu, omul de încredere al Legiunii și membru al acesteia, pentru incapacitatea de a fi asigurat protecția maiorului german. De asemenea Antonescu demite și pe Al. Ghica, directorul general al polițiilor ca și pe Constantin Mamuica, director în Ministerul de Interne. Legionarii resping aceste demiteri și-și înarmează masiv partizanii. Ei se baricadează înarmați în localul Siguranței, în sediul Prefecturii poliției capitalei, în sediul lor central din str. Roma ca și în Cazarma gardienilor publici, în seara zilei de 21 ianuarie, rebeliunea legionară era generalizată în țară. Prin Wilhelm Fabricius, ministrul Germaniei la București, Berlinul încearcă să medieze între beligeranți, preferând ca legiunea să recunoască autoritatea generalului Antonescu. În acest timp, din ordinul personal al lui Hitler, trupele germane staționate în România se aflau la dispoziția lui Antonescu. La 6 februarie, Manfred von Killinger, noul ministru al Germaniei la București, afirma: «Astăzi, Domnia-Sa generalul Antonescu este stăpân pe situație. Și nici nu putea fi altfel, în nici un caz, deoarece armata germană se găsea la dispoziția sa, ca o ultimă rezervă conform ordinului Fuhrerului»¹¹. De altfel, în seara zilei de 22 ianuarie, Hitler îl asigura telefonic pe Antonescu de sprijinul său, legătura fiind stabilită prin misiunea militară germană din București¹². În același timp, elemente ale S.S. și ale S.D. de la București aveau să sprijine legiunea, în „Memoriile” sale, Walter Schellenberg^x îl prezintă pe Reinhardt Heydrich ca pe instigatorul puciului legionar din ianuarie 1941¹³.

În seara zilei de 22 ianuarie 1941, armata română lichidează rebeliunea legionară, «în cursul acestei operațiuni, și-au pierdut viața 21 de ofițeri, subofițeri și soldați, iar 53 de militari

^x Unul dintre fruntașii serviciului de spionaj al partidului nazist.

au fost răniți»¹⁴. În întreaga țară au fost asasinate 374 de persoane și au fost rănite 380, existând posibilitatea ca aceste cifre să fie minime¹⁵. La București, în cursul rebeliunii, au fost uciși 120 de evrei.

Evident, propaganda legionară i-a desemnat pe evrei ca adversari ai legiunii și ca autori ai conflictului dintre aceasta și generalul Antonescu. Într-un manifest semnat de Viorel Trifa, președintele studenților legionari, se spunea: «protectorii și apărătorii acestui asasin de origine greacă, sunt: Eugen Cristescu, șeful serviciului secret și fost om de încredere al lui Armand Călinescu și Alexandru Rioșianu, omul jidovilor și al grecilor... Cerem înlocuirea tuturor persoanelor jidovite din guvern»¹⁶.

Un articol publicat în organul mișcării legionare, „Cuvântul” afirma: „Astăzi ca și ieri avem în fața noastră pe toți jidanii și tâlharii țării”¹⁷. Alte manifeste legionare, ca cel semnat de Dumitru Grozea, șeful corpului muncitoresc legionar, desemna ca adversar „blestemata hidră masonică (ce) își arată colții prin rânjetul sinistru al jidovitului Alex. Rioșianu”¹⁸. Alt manifest legionar publicat în ziarul „Cuvântul” se intitula „Cum a fost organizat complotul iudeo-masonic” și preciza, cerând unirea dintre armată și legiune: „Dacă e vorba de tras cu arma să nu facem țintă unii din alții; avem, știți bine, în cine să tragem”¹⁹.

În legătură cu evreii uciși în cursul rebeliunii legionare Horia Sima, liderul mișcării legionare avea să afirme mai târziu: «Acești evrei au căzut victima instinctelor necontrolate ale unor elemente de la periferia legiunii, scăpate de sub comandă, în momentul când șefii de unități legionare erau ocupați să îndiguiască rebeliunea. Victimele populației evreiești din Capitală trebuie așadar mai degrabă trecute în contul riscurilor pe care și le-a asumat conducerea ei când a uneltit provocarea conflictului intern»²⁰. Deci, responsabilitatea masacrelor antisemite din București ar fi revenit... conducerii comunității evreilor și „elementelor periferice” ale legiunii.

În fapt, întreaga propagandă și practică politico-economică a guvernării legionare nu au fost decât o imensă incitare la pogrom, în condițiile de haos create de lupta armată pentru putere între legiune și Antonescu, mulți legionari au crezut că sosise momentul „marelui pogrom”.

În timpul rebeliunii legionare, au fost uciși la București cel puțin 120 de evrei. „Cartea Neagră” a lui Matatias Carp conține lista nominală a 116 victime, la care se adaugă patru cadavre neidentificate²¹. Această listă coincide aproape în întregime cu lista victimelor rebeliunii legionare publicată la 20 septembrie 1941 de «The Record, Monthly News Bulletin»²² editat de «United Romanian Jews From America».

Pe această listă a victimelor, publicată la New York, figurează, de asemenea, numele lui Teodor Gherber și al lui Lucian Rosen uciși de legionari înainte de rebeliune ca și numele lui Max London, asasinat de legionari după rebeliune²³. În cursul unei întrevederi între Ray Atherton, șeful Diviziei pentru Europa a Departamentului de Stat al S.U.A. și Brutus Coste, însărcinatul cu afaceri al României la Washington, acesta din urmă indica cifra de 118 evrei morți la București, afirmând că aceste crime s-au datorat unor elemente „iresponsabile” și „marginale”. Această sursă documentară privind și numărul de victime ale pogromului de la București este citată de Raul Hilberg care menționează, de asemenea, și surse germane și americane cu un număr de 630 de morți și 400 de dispăruți²⁴. Totuși, este probabil ca aceste cifre să fie exagerat de mari. Comunitatea Evreilor din București avea posibilitatea să țină o evidență strictă a numărului de victime. Faptul că, în 1946-1947, la publicarea „Cărții Negre” se reia cifra de 120 de evrei uciși la București în cursul rebeliunii legionare este un argument în favoarea acestei ipoteze.

Majoritatea asasinatelor din timpul celor trei zile ale rebeliunii legionare au avut loc în pădurea Jilava. Au mai avut loc asasinate la Abator, pe șoselele Fundeni și Pantelimon, în cartierul Bucureștii Noi, pe diverse străzi sau în case particulare. În ziua de 21 ianuarie 1941 la sediul legionar “Ing. Gheorghe Clime” din Calea Călărăși nr.37 au fost aduși aproximativ 200 de evrei, care au fost închiși în podul și pivnița casei. Întâi au fost jefuiți de toate obiectele de valoare și apoi obligați să circule pe scări între pod și pivniță sub o ploaie de lovituri, pe fiecare treaptă aflându-se câte un legionar care lovea cu bâta sau cu ranga de fier. De asemenea, erau loviți și într-o cameră specială, cu vâna de bou și cu vergi metalice; loviturile se aplicau pe față,

pe fese, pe palme și pe tălpi. Arestaților li s-a dat să bea apă dintr-o oală în care rabinul Gutman, unul dintre cei torturați, se spălase de sângele provenit dintr-o lovitură la cap. În dimineața zilei de 22 ianuarie cei arestați au fost împărțiți în două grupuri, la întâmplare. Primul grup a fost dus la Străulești, o periferie a Bucureștiului, unde au fost bătuți încă două zile. S-au tras gloanțe deasupra capului lor după care, jefuiți de haine și încălțări, au fost eliberați. Numai în cămașă au mers pe jos 16 km până în oraș. Al doilea grup, compus din aproximativ 90 de evrei, a fost încărcat în autocamioane și dus pe șoseaua Giurgiului, unde, în pădurea Jilava, au fost toți împușcați cu 1-3 gloanțe, trase mai ales în cap. Câteva dintre victime, aflate în primul camion, au fost împușcate lângă podul peste râul Sabar. Li s-au furat îmbrăcămintea, încălțăminte și dinții de aur din gură. Au fost găsite în pădurea Jilava 86 de cadavre²⁵. Câteva victime, doar rănite, au reușit să scape. Printre ele și rabinul Gutman, salvat ca prin minune, deși se afla lângă fiii săi lancu și Iosef Gutman care au fost împușcați. După plecarea asasinilor, rabinul Gutman a pornit spre București pe șosea. A întâlnit doi jandarmi români care l-au lăsat să-și continue drumul. Dar a fost apoi arestat de santinele germane care l-au condus la primăria comunei Jilava, unde se mai aflau șapte evrei, unii răniți. Seara, toți au fost duși din nou în pădure, unde au fost împușcați. Dar rabinul a supraviețuit și de data aceasta. Doi legionari care jefuiau cadavrele de haine au cerut să-l împuște, dar s-au răzgândit. Ajuns din nou la primăria Jilava, a fost crunt bătut, i s-a smuls părul din cap și din barbă și i s-a spus că va fi împușcat. Totuși, a fost eliberat de către jandarmi, însoțit de unul dintre ei, s-a reîntors în pădure, unde, căutând trupurile fiilor săi morți, a scris pe ele cu un creion chimic numele lor, pentru a putea fi identificați mai târziu²⁶.

Martiriul rabinului Gutman este descris și în relatarea lui Miguel A. Rivera, fostul însărcinat cu afaceri al statului Chile la București care indică un număr de 123 de victime²⁷. La abatorul orașului București au fost găsiți asasinați 13 evrei; alți doi, grav răniți, au supraviețuit masacrului. Dintre cei asasinați Millo Beiler și frații Rauch au fost găsiți cu pânțele spintecate și intestinele legate la gât în chip de cravată²⁸. Celelalte cadavre de la abator erau agățate în cârligele de măcelărie. Se pare că deasupra lor se afla o inscripție pe care se putea citi „carne kașer”²⁹ (carne tăiată conform prevederilor rituale evreiești).

Alți evrei au fost asasinați la domiciliile lor. Astfel au fost masacrați soții Frânghieru din Intrarea Colentina nr. 15 și patru dintre copiii lor între 14 și 28 de ani. Doi copii aflați în pat, Aron și Haia, au scăpat ca prin minune, deși s-au tras câteva gloanțe și asupra lor³⁰. Cele mai multe dintre aceste victime au fost împușcate după ce fuseseră sălbatic bătute. Un alt copil împușcat a fost Rodrigues Honores Brickman (str. Mihai Vodă nr. 9)³¹.

În timpul rebeliunii legionare evreii au mai fost torturați la Prefectura Poliției Capitalei, la Sinagoga Malbim (aproximativ 300 de evrei), la sediul Uniunii Comunităților Evreiești și la circumscripția XV de Poliție. Majoritatea femeilor torturate au fost eliberate, aceasta explicând prezența printre morți a unui număr mic de persoane de sex feminin. Tipic privind torturile a fost tratamentul la care au fost supuși evreii la circumscripția XV de Poliție din strada Matei Basarab. Torturile au fost conduse de doi comisari de poliție legionară ajutați de 40 de muncitori legionari de la fabrica „Parcomet”. Victimele torturilor au fost în număr de 150. „Au fost bătuți în permanență între 21 ianuarie orele 18 și 23 ianuarie orele 13. Au fost jefuiți de tot ceea ce aveau asupra lor... Toți au fost tunși cu o foarfecă de tăiat iarbă. Tuturora li s-au vârat cu forța în gură cantități masive (100-150 grame) de sare amară amestecată cu petrol, benzină și oțet. După ce au înghițit doze atât de puternice de purgative toți au fost înghesuiți într-un spațiu restrâns din pivnița și ținuți vreme îndelungată sub pază strictă pentru ca nimeni să nu poată ieși de acolo. Au înotat în propria murdărie până la eliberare. În tot timpul celor 46 ore de deținere veneau la fiecare ceas „vizitatori” de la alte centre legionare, rămâneau 10-15 minute în care timp băteau pe toată lumea și plecau... Fiecărui deținut i s-a găsit un cap de acuzație pentru care a fost pedepsit cu 50-100 lovituri cu vâna de bou”...³² Au fost simulate și execuții în masă și redactate, sub amenințare, false confesiuni de dorință de sinucidere.

În timpul rebeliunii legionare au fost devastate și jefuite 6 temple și sinagogi din București: Templul evreilor de rit Spaniol din strada Negru Vodă, Sinagoga Beyth Hornidraș Vechiu din Calea Moșilor, Templul „Podul Mogoșoaia” din str. Atena, Templul Coral din str. Sf.

Vineri, Templul „Fraterna” din str. Mămulari și „Sinagoga Mare” din str. Vasile Adamachi. Patru dintre aceste edificii au fost și incendiate iar două au ars complet. Patru dintre aceste lăcașuri fuseseră construite între anii 1836 și 1858³³. „Cartea neagră” a lui Matatias Carp conține lista nominală și adresele a 1.107 evrei ale căror locuințe sau magazine au fost jefuite și devastate în cursul rebeliunii legionare... Unii au fost uciși cu același prilej. Altor, după jefuire, li s-au incendiat locuințele sau magazinele. Au căzut victime, fără alegere, oameni înstăriți și oameni foarte săraci. Un număr de 615 persoane, deci peste jumătate din cei jefuiți, locuiau pe Calea Dudești sau în cartierul Dudești, zonă de mare concentrare a populației evreiești, în general nevoiași. Calea Moșilor și cartierul Moșilor au dat peste 150 de victime ale acestor jafuri. O situație aproape identică s-a înregistrat în cartierul Văcărești, iar în calea Rahovei și cartierul din jurul ei au căzut victime aceluiași tip de jefuire 136 de evrei. Peste 30 de victime locuiau în diverse alte cartiere bucureștene³⁴. Numărul familiilor evreiești lovite de jafuri și devastări a fost de cel puțin 1.360³⁵.

Ce soartă au avut legionarii care au instigat, ordonat și executat masacrele antisemite din perioada rebeliunii? Unii conducători legionari au fost ascunși de diverși înalți funcționari ai serviciilor diplomatice sau polițienești germane din România și transportați ulterior, clandestin în Germania. Mulți membrii ai Gărzii de Fier și unii dintre conducătorii ei s-au predat armatei, fiind internați în lagăre, de unde, la începutul războiului împotriva URSS, au fost trimiși pe front. În luna iulie 1941, au fost condamnați la muncă silnică pe viață: Horia Sima conducătorul mișcării legionare și fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (în contumacie); Vasile Iasinschi, fost ministru al Muncii (în contumacie); Nicolae Pătrașcu, Secretar general al Gărzii de Fier (în contumacie); Constantin Pop, fost subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale (în contumacie), Viorel Trifa, fost Președinte al Uniunii Naționale a Studenților Români Creștini (în contumacie), Dumitru Grozea, fost șef al Corpului Muncitoresc Legionar (în contumacie); Ilie Gârneață, fost comandant al „Ajutorului Legionar” (în contumacie); Traian Borobaru, adjunct al lui Horia Sima (în contumacie); Corneliu Georgescu, fost subsecretar de stat al Ministerul Economiei Naționale (în contumacie) și Gheorghe Sârbu. Cu excepția acestuia din urmă, ceilalți conducători ai Gărzii de Fier se aflau la Berlin³⁶. Au mai fost condamnați la pedepse de muncă silnică sau cu închisoare între 5 și 15 ani legionarii: Alexandru Ghika, fost director general al Polițiilor din Ministerul Afacerilor Interne, Ștefan Zăvoianu, fost Prefect al Poliției Capitalei, Victor Biriș, fost Secretar general al Ministerului Afacerilor Interne; Constantin Mamuica fost director în Ministerul Afacerilor Interne și Mihail Sturdza, fost ministru de Externe. Tot în iulie 1941, au fost judecați vinovații de asasinarea, între 26 și 27 noiembrie 1940, a deținuților din închisoarea Jilava (foști demnitari și polițiști români), Au fost condamnați la moarte foștii polițiști legionari Gheorghe Crețu, Octavian Marcu, Constantin Sava, Ioan Tănăsescu și legionarul Dumitru Anghel. Au fost condamnați (în contumacie) la moarte Dumitru Grozea și alți 13 legionari, majoritatea foști polițiști și asasinii profesorului Iorga³⁷.

Cu excepția a trei legionari, executați în aprilie și iulie 1941 pentru asasinarea unui evreu și tentativă de asasinare a altuia, fapte comise în acele luni, nu s-au pronunțat, în timpul regimului Antonescu condamnări explicite pentru crime comise contra populației evreiești în timpul rebeliunii legionare³⁸. Până la sfârșitul lunii februarie a anului 1941 fuseseră arestați în România pentru participare la rebeliune 9.352 de legionari din care aproape jumătate în București. Până în august 1941 fuseseră judecați 2.980 de legionari dintre care 1.842 fuseseră condamnați la închisoare pe diverse termene³⁹. Din cauza protecției acordate de SS și SD rebelilor legionari, aceste două servicii germane și-au retras – după cât se pare – în aprilie 1941 totii reprezentanții din România⁴⁰. Grupele de legionari refugiați în Germania au continuat să tulbure relațiile româno-germane. Într-o convorbire din luna mai a anului 1941 a generalului Antonescu cu von Killinger, ministrul Germaniei la București, acesta din urmă declara: „Führerul a decis să predea pe Horia Sima și pe toți legionarii aflați în Germania, generalului Antonescu dacă domnia sa o dorește; s-a cerut tuturor refugiaților legionari din Germania să facă o declarație și să ia un angajament în scris că nu vor face acte de natură politică și li s-a pus în vedere că dacă vor încerca ceva de asemenea natură vor fi imediat predați d-lui General

Antonescu”. Antonescu a răspuns: „Mulțumesc Fuhrerului pentru acest nou act de bunăvoință față de Țara Românească însă nu înțeleg să beneficiez deocamdată de bunăvoința Fuhrerului pentru că mi-ar fi penibil să condamn și să execut oameni care au colaborat cu Guvernul meu. Însă, rog pe dl. Hitler ca toți refugiații politici români să fie supravegheați de aproape și în cazul când eu sau Guvernul german vom constata că nu se țin de angajamentele luate voi cere să fie extrădați și judecați.”⁴¹. Dintr-o telegramă a Legației Române de la Berlin expediată la 13 ianuarie 1942 și privind convorbirile dintre Luther, secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe German, și Mihai Antonescu, vicepreședinte al guvernului român și ministru al Afacerilor Externe, reieșea că 16 lideri legionari în frunte cu Horia Sima se aflau internați din ordinul lui Hitler la Rostock, restul de 260 de legionari aflându-se în lagărul de la Bergenbruck și lucrând la uzinele de avioane „Heinkel”⁴². Același document preciza nemulțumirea lui Hitler provocată acestuia de o scrisoare cu caracter politic trimisă lui de Horia Sima. Nemulțumirea era, probabil, reciprocă de vreme ce Horia Sima avea să fugă în decembrie 1942 în Italia, fapt ce va antrena noi tensiuni germano-române. Conform afirmației ulterioare a lui Eugen Cristescu, șef al Serviciului Secret Român de Informații, fuga lui Sima în Italia ar fi fost înlesnită de Geisler, fost șef al Gestapo-ului în România. Acesta întreținea strânse legături cu conducerea N.S.D.A.P. și avându-l în pază pe Sima a plătit astfel o poliță grupului Antonescu care îl expulzase din România⁴³. Când Sima a evadat, Ribbentrop a prezentat acțiunea ca o idee a lui Himmler, ceea ce a determinat furia lui Hitler⁴⁴. După cum arătam mai sus, încă din aprilie 1941, 150 de legionari se aflau internați la Rostock și alți 150 la Bergenbriick. În urma fugii lui Horia Sima în Italia, legionarii de la Bergenbruck au fost internați la Buchenwald. Aici a avut loc la începutul anului 1943, o dezavuare a lui Horia Sima (poate de ordin tactic) făcută de către grupul de legionari condus de Ilie Gârneață, Corneliu Georgescu, Vasile Iasinschi și Constantin Popovici (grup în care se aflau și Viorel Trifa și Dumitru Grozea). Nemulțumiții îl acuzau pe Sima de a fi contribuit la internarea în lagărele de la Buchenwald și Dachau a legionarilor. Această dezavuare mergea pe linia îmbunătățirii relațiilor dintre legionari și Mareșalul Antonescu. Vizitați la Buchenwald de către Gruppenfuhrerul SS Miiller, legionarii aveau să fie puși în gardă împotriva oricărei activități politice, iar Horia Sima, împreună cu Traian Borobaru, „recuperați” din Italia, au fost ținuti arestați la Berlin. Situația legionarilor de la Rostock a rămas neschimbată, ei fiind utilizați ca desenatori tehnici⁴⁵.

Legionarii internați în Germania au beneficiat în lagăr de un regim suportabil și, după ce România s-a desprins de Axă, la 23 august 1944, ei au format la Viena, sub patronaj nazist, un guvern român în exil, sub conducerea lui Horia Sima.

Cele 5 luni care s-au scurs între rebeliunea legionară și intrarea României în război alături de Germania au reprezentat o perioadă de relativă securitate, din punct de vedere fizic, pentru evreii români. Totuși și în această perioadă au existat evrei care și-au plătit cu viața originea etnică! Când, în vara anului 1940, Basarabia și Bucovina au fost cedate URSS, convenția încheiată stabilea posibilitatea celor originari din aceste teritorii de a se întoarce acolo. În acest scop au funcționat comisii mixte de repatriere româno-sovietice. Pentru Bucovina o astfel de comisie a funcționat la Burdujeni până în ianuarie 1941 când frontiera a fost închisă. Un număr de 137 de persoane au fost surprinse la Burdujeni de acest eveniment. Dintre aceste 137 de persoane 110 erau evrei și 27 români creștini. Aceștia din urmă au fost trimiși în localitățile de unde veniseră, iar cei 110 evrei au fost reținuți în două încăperi ale gării Burdujeni. «Din când în când, noaptea se scoteau grupuri de câte 20-30 de evrei escortați de grăniceri până la frontieră și împinși sub amenințarea armelor să treacă în mod clandestin în URSS. Frontiera fiind minată, mulți evrei au căzut victime ale exploziilor. Alții au fost nimeriți de focurile de armă ale grănicerilor sovietici alarmați de încercările de trecere clandestină. Alții, în sfârșit, au fost împușcați de grănicerii români când au încercat să se reîntoarcă. În felul acesta, din 110 au rămas doar 58 de evrei în februarie. Ei s-au mai chinuit acolo până în luna mai, când au obținut, în sfârșit, eliberarea din acel iad de la Burdujeni, fiind internați în lagărul de la Târgu-Jiu⁴⁶. Cei forțați să treacă frontiera clandestin «între care se aflau femei și copii începând cu 6 ani, au trebuit să facă marșuri lungi și grele de 30-40 km. în zăpadă, fără hrană și fără odihnă»⁴⁷.

Între 29 iunie 1940 și sfârșitul lui mai 1941 peste 600 de evrei au fost asasinați în România. Dintre aceștia, cel puțin 450 au fost omorâți la Galați și Dorohoi, în vara anului 1940, căzând – majoritatea – sub gloanțele militarilor. La sfârșitul anului 1940 și la începutul anului 1941 poliția legionară și membrii Gărzii de Fier au asasinat 136 de evrei la București, dintre care trei înainte de rebeliune, 120 în timpul rebeliunii și unul după rebeliune. Înainte de rebeliune, legionarii au mai omorât 11 evrei la Ploiești și unul la Hârșova.

Cifra de 600 de victime evreiești este minimă pentru perioada iunie 1940 – mai 1941. Aceasta apreciere are la bază următoarele considerente: cifra include numărul citat oficial și minim al victimelor pogromului din Dorohoi (50 de persoane). Or, există surse care menționează 200 de morți în acel pogrom. Pe de altă parte nu sunt incluși zecile de evrei care și-au pierdut viața fiind aruncați din trenuri în mers și care n-au putut fi numărați. În sfârșit cifra nu cuprinde pe evreii morți la Burdujeni unde se citează 52 de „dispăruți”.

În perioada dictaturii regale cele mai multe crime cărora le-au căzut victime evrei-români fost făptuite de elemente din armată. Mai târziu, sub guvernare legionară, răspunderea pentru asasinat a revenit poliției legionare și membrilor „Gărzii de Fier”. În sfârșit, în perioada “trecerii” forțate a frontierei de la Burdujeni, răspunderea pentru pierderile de vieți aparține din nou unor militari și anume unor grăniceri din acea zonă.

NOTE

¹ DCFRJDH, vol. 2, p. 168.

² Idem, p. 111.

³ Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le parole roumain, 1938-1940*, A.W. Sythoff-Leiden, Geneve, 1977, p. 75.

⁴ DCFRJDH, vol. 9, p. 112-113.

⁵ Philippe Marguerat, *Le III-e Reich*, p. 90.

⁶ DCFRJDH, vol. 9, p. 137.

⁷ Idem, p. 141.

⁸ Idem, p. 150.

⁹ Memorial Antonescu. *Le troisie'me homme de l'Axe*, Editions de la Couronne, Paris, 1950, pp. 72-76.

¹⁰ DCFRJDH, vol. 2, p. 259.

¹¹ Idem, vol. 9, p. 154.

¹² Memorial Antonescu, p. 104.

¹³ Walter Schellenberg, *Hitler's Secret Service, Pyramid Sooks*, New York, 1971, p. 205-206.

¹⁴ Aurică Simion, *Regimul politic în România în perioada septembrie 1940 – ianuarie 1941*, Dacia, Cluj, p. 265.

¹⁵ Idem.

¹⁶ DCFRJDH, vol. 2, p. 155.

¹⁷ Idem, p. 163.

¹⁸ Idem, p. 156.

¹⁹ Idem, p. 159.

²⁰ DCFRJDH, vol. 9, p. 666; Horia Sima, *În jurul unei campanii*, *Sentinela*, novembre 1966.

²¹ Matatias Carp, *Cartea Neagră*, vol. I, pp. 228, 370-373.

²² DCFRJDH, vol. 3, p. 170.

²³ *Foreign Relations of the United States-Diplomatic p 1941 Papers*, US Government Printing Office, Washington DC, 1959, p. 861.

²⁴ Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, p. 764.

²⁵ Matatias Carp, *Cartea Neagră*, vol. I, pp. 223-224, 228-229.

²⁶ Idem, p. 229-230.

²⁷ DCFRJDH, vol. 3, pp. 174-175.

²⁸ Matatias Carp, *Cartea Neagră*, vol. I, p. 231-232; DCFRJDH, vol. 3, p. 196.

²⁹ DCFRJDH, vol. 3, p. 175.

³⁰ Matatias Carp, vol. I, pp. 233-234.

³¹ Matatias Carp, *Cartea Neagră*, vol. I, p. 235.

³² Matatias Carp, *Cartea Neagră*, vol. I, pp. 221-222.

³³ Idem, pp. 239-240.

³⁴ Idem, pp. 246-323.

³⁵ DCFRJDH, vol. II, pp. 335-336.

³⁶ *Timpul*, București, 30 iulie 1941.

³⁷ *Asasinatele de la Jilava, Strejnicul și Snagov*, Imprimeriile Statului, Bucuresti 1941, p. 524.

³⁸ Aurică Simion, Regimul politic din România, pp. 226-227.

³⁹ Idem, pp. 281-282.

⁴⁰ Idem, pp. 294-295.

⁴¹ DCFRJDH, vol. 9, p. 161.

⁴² Idem, p. 327.

⁴³ Procesul mării trădări, pp. 157, 171.

⁴⁴ Walter Schellenberg, Hitler's Secret Service, p. 320.

⁴⁵ National Archives, Washington DC, T. Roll 626/1; DCFRJDH vol. 9, p. 669; Aurică Simion, Preliminariile politico-diplomatice ale insurecției armate din august 1944, Dacia, Cluj, 1979, pp. 256-263.

⁴⁶ Matatias Carp, Cartea Neagră, vol. 3, pp. 28-29.

⁴⁷ DCFRJDH, vol. 2, pp. 268-269.